

Fra elitesport til folkesport: Sportsfiskets idealer utfordres i perioden 1930 – 1960

Av Jan Ove Vasaasen og Jostein Skurdal

Jan Ove Vasaasen er cand. philol i etnologi og konservator ved Stiftelsen Lillehammer Museum. Jostein Skurdal er dr. philos i biologi og adm. dir. ved Stiftelsen Lillehammer Museum. Jostein Skurdal er i tillegg Professor II ved Karlstad Universitet, Sverige.

Denne artikkelen er en forkortet og bearbejdet tekst basert på førsteforfatterens hovedfagsoppgave fra 2006 (Vasaasen 2006).

Summary

Social class challenges faced by Norwegian sport fishing ideals between 1930 and 1960:

From the 1920s, there were major changes in working life and society and large groups got regulated work and more leisure time. In addition, transport were improved. Large parts of the population could now participate in various recreational activities that had previously been a privilege for the upper class and the bourgeoisie. We look at the debates in the established sport fishing communities in the period 1930-1960 to reveal a struggle that concerned both resource access and a discussion about what sport fishing should be. Those who represented the upper social layers, and the fishery based on the British model, claimed that many of the new groups lacked the necessary knowledge of nature and sport fishing culture, thus threatening the original values and character of the sport fishing. In the UK, the sport fishery had evolved from the 16th century among the aristocracy and the upper bourgeoisie. The British model for sport fishing had experience, excitement and challenge as goals in contrast to a Norwegian perspective with access for all and food. The development from 1930 to 1960 contributed to the democratization of Norwegian sport fishing and fishing as a sport transformed from an activity largely reserved for an economic, cultural and social elite to include a broader part of the population.

Sammendrag

Fra 1920-tallet skjedde det store endringer i arbeidslivet og samfunnet i Norge som ga grunnlag for at store grupper fikk regulert arbeid og mer fritid. I tillegg ble transportmulighetene bedret. Store deler av befolkningen kunne nå delta i ulike fritidsaktiviteter som tidligere hadde vært forbeholdt overklassen og borgerskapet. Vi ser på debattene i de etablerte sportsfiskemiljøene i perioden 1930-1960 for å synliggjøre en kamp som handlet både om ressurstilgang og en diskusjon om hva sportsfiske skulle være. De som representerte de øvre sosiale sjikt og fisket etter britisk forbilde, mente mange av de nye gruppene ikke hadde kunnskap om natur og sportsfiskekultur, og dermed truet sportsfiskets opprinnelige verdier og karakter. I Storbritannia hadde sportsfisket utviklet seg fra 1500-tallet blant aristokratiet og det øvre borgerskapet. Det britiske idealet var et sportsfiske hvor målet var opplevelse, spenning og utfordring i kontrast til et tradisjonelt norsk perspektiv på fiske hvor matauk stod sentralt. Utviklingen fra 1930 til 1960 bidro til en demokratisering i norsk sportsfiske hvor fiske som sport gikk fra å være en aktivitet som i stor grad var forbeholdt en økonomisk, kulturell og sosial elite til også å omfatte bredere lag i befolkningen.

Innledning

Fra 1920-tallet skjedde det store endringer i arbeidslivet og samfunnet i Norge som ga grunnlag for at store grupper fikk regulert arbeid og mer fritid. I tillegg ble transportmulighetene bedret. Retten til ferie ble hjemlet i loven om arbeidervern i 1936. Norge fikk en egen ferielov som trådte i kraft i 1948. Den fastsatte tre ukers ferie. I 1964 ble ferien utvidet til fire uker (Klepp 1993). Flere fikk også bedret økonomi. Ulike sosialpolitiske tiltak i samme periode var med å bidra til en økt økonomisk trygghet for den norske befolkningen. I moderne norsk historie regnes perioden fra 1945 til 1973 som en av de lengste vekstperiodene (Danielsen m. fl. 1991).

Utviklingen i perioden bidro til at en større del av befolkningen kunne delta i ulike fritidsaktiviteter som tidligere hadde vært forbeholdt overklassen og borgerskapet slik som jakt og fiske (Søilen 1995). I perioden 1930-1960 økte antall sportsfiskere raskt, og omkring 1970 oppga halvparten av befolkningen at de fisket en eller flere ganger i året (DVF 1983, Aas 1996). Dette er i tråd med en demokratisering av flere fritidsaktiviteter i samme tidsperiode, som sportsfisket var en del av (Vasaasen m.fl. 2016). Bruken av begrepet «*demokratisering*» henspiller seg på at jakt og fiske som sport gikk fra å være en aktivitet som i stor grad var forbeholdt en økonomisk, kulturell og sosial elite, til å omfatte bredere lag i befolkningen, som blant annet den lavere middelklassen og arbeiderklassen.

Et allment fritidsfiske var forankret både i mer fritid, bedre transportmuligheter og i en klassisk mataukkultur. I dag har sportsfisket utviklet seg til å bli en stor industri. Nytt utstyr utvikles hele tiden, det produseres bøker, filmer og nettsider. I mange områder inngår sportsfiske som en viktig del av turistnæringen (Søilen 1995, Aas & Dervo 2010).

Sportsfisket kom til Norge som en kulturell impuls fra Storbritannia rundt 1850. I Storbritannia hadde sportsfisket utviklet seg fra 1500-tallet som en syssel blant aristokratiet og det øvre borgerskapet. Sportsfiskets essens lå i den utfordringen det var å fange en fisk. Jo vanskeligere det var, desto større sport var det. Gra-

den av sport, reflekterte altså graden av vanskelighet. Uttrykk som «*fair play*» og «*great sport*» ble sentrale i den britiske tilnærmingen til sportsfiske og er illustrerende for viktige premisser og idealer som lå forankret i fisket (Walton 1653, Birley 1995, Mostue 1999).

En sportsfisker skulle også opptre som en «*gentleman*», noe som belyser det britiske sportsfiskets krav om etikette og dannelse (Mostue 1996). Sportsfisket utviklet seg som et overskuddsfenomen knyttet til fritidssfæren hvor målet for aktiviteten var opplevelse, spenning, utfordring osv. Dette i motsetning til tradisjonell fangst av mat hvor idealer som rasjonalitet og effektivitet er sentrale (Mostue 1999, Vasaasen 2006).

På 1700- 1800-tallet begynte britene å søke områder for en sportslig utfoldelse utenfor Storbritannia. De reiste også til Norge, hvor de fra ca. 1850 introduserte en sportsfiskekultur for nordmenn tuftet på den britiske overklassens idealer og verdier (Vasaasen 2000).

Fra ca. 1850 og fram til 1930 var den norske sportsfiskerkulturen konform. Den var dominert av de øvre sosiale sjikt, og de norske sportsfiskerne var sterkt inspirert av de britiske sportsfiskeidealene. Fritid og trygg økonomi var viktige forutsetninger for å drive fiske på sportslig vis, og fram til 1930-årene var dette i stor grad forbeholdt de øvre sosiale sjiktene i Norge (Vasaasen 2006).

I denne artikkelen ser vi på debattene i de etablerte sportsfiskemiljøene i perioden 1930-1960 for å synliggjøre en kamp som handlet både om ressurstilgang og en diskusjon om hva sportsfiske skulle være. De som representerte de øvre sosiale sjikt og fisket etter britisk forbilde, mente mange av de nye gruppene manglet nødvendig kunnskap om natur og sportsfiskekultur, og dermed truet sportsfiskets opprinnelige verdier og karakter. Det britiske idealet var et sportsfiske hvor målet var opplevelse, spenning og utfordring. Dette står i kontrast til et norsk perspektiv, som var preget av matauk og etter hvert tilgang til fiske for alle.

Vi vil i artikkelen vise hvordan det første sportsfisket i Norge var et rent overskuddsfe-

men som i hovedsak ble utøvd av de øvre sosial sjiktene i samfunnet. Aktiviteten var sterkt preget av strenge sportslige prinsipper for fangst utviklet hos den britiske overklassen. Demokratiseringen fra 1930-årene medførte langt flere fiskere, økt press på fiskeplassene, utvikling av nytt og mer effektivt fiskeutstyr og et bredere sosialt og kulturelt mangfold. De øvre sosiale sjiktene med britisk tilnærming til fiske mistet råderetten over sportsfiskets domene.

Fra 1930-årene, og de første ti-årene etter, var det sportsfiskerne fra de øvre sosiale sjikt som dominerte litteratur og andre trykte medier om sportsfiske (Vasaasen 2006). Denne artikkelen legger derfor vekt på å gi en presentasjon og tolkning av demokratiseringen gjennom elitens øyne og representerer derfor et bevisst metodisk valg for artikkelen.

Metode og kilder

Artikkelen drøfter hvordan demokratiseringen i samfunnet påvirket sportsfisket i perioden 1930 til 1960 ved å synliggjøre hvordan utviklingen skapte grunnleggende og omfattende debatter i de etablerte sportsfiskermiljøene.

Tidsskriftet Fiskesport

Tidsskriftet *Fiskesport* er det viktigste kildegrunnlaget for artikkelen. *Fiskesport* ble utgitt av Norges Sportsfiskeforbund. Norges Sportsfiskerforbund ble stiftet i 1937, og var en sammenslutning av rene sportsfiskerforeninger i landet. De sentrale medlemmene i Norges Sportsfiskerforbund var i hovedsak representanter fra det øvre samfunnslag i Norge (Vasaasen 2006). Det er de sentrale tillitsmenn som i størst grad ytrer seg i tidsskriftet. Disse navnene dominerer også annen litteratur om sportsfiske i fra samme periode. Ved hjelp av kildene viser vi hvordan det på sportsfiskets arena foregikk en maktkamp som både handlet om tilgang til ressursene og hvem som skulle definere hva sportsfiske skulle være.

Pierre Bourdieu

Begrepet demokratisering åpner opp for et klasseperspektiv. I artikkelen tas det derfor høyde for å drøfte og tolke kildene i lys av økonomiske, sosiale og kulturelle forutsetninger. Vi vil løfte frem noen analytiske poenger gjennom å diskutere det empiriske grunnlaget for artikkelen opp mot Pierre Bourdieus teori i boken *Distinksjonen* (Bourdieu [1979]1995).

Tidsskriftet *Fiskesport*: Foto: Audbjørn Rønning/Maihaugen

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu er blant annet kjent for analyser av det franske borgerskapet og den elitekulturen borgerskapet representerer. I boken *Distinksjonen* viser Bourdieu hvordan den enkeltes tanker og handlinger står i forhold til den sosiale og økonomiske situasjonen i den enkeltes liv. Boka viser at det eksisterer en form for avstand mellom samfunnsklassene og hvordan denne avstanden, eller forskjellen, synliggjøres og opprettholdes gjennom måten de ulike klassene tenker og handler på. Bourdieu presenterer et strukturnivå som tilsier at det enkelte individs tanker og handlinger kan forstås ut fra det kollektive fellesskapet, eller klassen, det representerer (Bourdieu [1979]1995).

Den forskjell og avstand som eksisterer mellom ulike kollektiver og klassers handlinger og tankesett blir av Bourdieu forklart gjennom folks habitus og smak. Menneskers habitus dannes gjennom omgang med kulturelle, sosiale og materielle omgivelser. Habitus preger individet i så stor grad at den blir en form for nedfelt mekanisme og avgjørende for handlinger, væremåte og tankesett (Bourdieu [1979]1995). Våre tanker og handlinger blir derfor et uttrykk for vår habitus.

Bourdieu mener at smaken henger nært sammen med habitus. Han hevder at smaken vi har også avslører hvem vi er. Smaken dannes gjennom preferanser. Å definere god eller dårlig smak kommer derfor an på hvem man spør og hvilke øyne som ser. I følge Bourdieu, er det habitus som avgjør en persons smak. Smaken blir derfor et uttrykk, eller et resultat, av habitus (Bourdieu [1979]1995).

Videre opererer Bourdieu med begrepene økonomisk og *kulturell kapital*. Kapitalformene utgjør de egenskapene en person har, eller bruker, for å tenke og handle i et sosialt rom. Slik blir de premisser for habitus. Økonomisk kapital er en betegnelse på økonomiske ressurser, mens kulturell kapital kan for eksempel forstås som kunnskap, erfaringer, tanker og språk. Bourdieu mener at det sosiale rommet er konstruert slik at ulike aktører, eller grupper, posisjonerer seg på bakgrunn av økonomisk og

kulturell kapital. Dette medfører at en person med høy kulturell og økonomisk kapital står sosialt og kulturelt fjernt fra en med lav økonomisk og kulturell kapital. Dermed blir kapitalformene operasjonelle drivere for differensieringsprinsipper. Bourdieu prøver gjennom de ulike begrepene å uttrykke den kampen om makt og prestisje som foregår mellom ulike grupper i det moderne samfunnet. Han tar utgangspunkt i *sosiale felt* som kan sies å være en betegnelse på områder i samfunnet hvor aktører anvender sine ressurser. Bourdieu bruker blant annet områdene billedkunst, musikk, klær, matlaging og innredning som eksempler på *sosiale felt*. I følge Bourdieu blir disse habitusformene i praksis til prinsipper som skaper forskjeller mellom ulike grupper innenfor de sosiale feltene og fungerer derfor distanserende. Han tar blant annet utgangspunkt arbeideren og industrilederen, hvor han mener at en arbeiders spisevaner, politiske meninger og hvordan de uttrykkes, hvilken idrett han driver og måten han utøver den på, skiller seg systematisk fra tilsvarende aktivitet som man for eksempel vil finne hos industrilederen (Bourdieu [1979]1995).

Bourdieu mener også at habitusformene fungerer klassifiserende. De skaper forskjeller mellom det som oppfattes som bra og legitimt eller dårlig. Slik kan noe som oppfattes som legitimt av noen, oppfattes som dårlig av andre (Bourdieu [1979]1995). Bourdieu bruker også begrepet symbolsk kapital. Kapitalformen kan sies å være en betegnelse på hva som gir status, ære, anerkjennelse, eller hva det forventes av deg i ulike miljøer på bakgrunn av den økonomiske og kulturelle kapitalen. Gjennom alle begrepene analyserer Bourdieu hvordan kampen og konkurransen om den legitime eller riktige kulturen oppstår og drives fram med smaken som verk-tøy (Londos 1993).

Bourdieu's teori som analysegrunnlag

Bourdieu utleder sin teori fra empiri fra et klassedelt Frankrike. Norge har i dag en langt mer egalitær struktur hvor klasseskillene kan være utydelige. I perioden 1930 til 1960 hadde Norge imidlertid langt tydeligere klasseskiller, hvor

ulike grupperinger og klasser i samfunnet fordelte seg ulikt i forhold til økonomiske og kulturelle forutsetninger. Av den grunn er det relevant å bruke deler av Bourdieus teorigrunnlag i en analyse av norsk sportsfiskekultur innenfor samme tidsperiode.

Bourdieu tar altså utgangspunkt i såkalte sosiale felt, slik som musikk, idrett, klær osv. Sportsfiske kan betegnes som et sosialt felt, og i artikkelen analyseres sportsfiske med utgangspunkt i et klasseperspektiv hvor vi ønsker å vise hvordan sportsfiskeres økonomiske og kulturelle forutsetninger, altså graden av kulturell og økonomisk kapital, skaper forskjellige holdninger, praksisformer og hva som oppfattes som rett og galt innenfor sportsfisket. I sportsfisket lå det fra tidligere forankrede koder og verdier som var utviklet og praktisert hos overklassen. Demokratiseringen åpnet sportsfisket for personer med andre kulturelle og økonomiske forutsetninger. Følger vi Bourdieus begreper var dette altså grupper med annen habitus enn den som lå forankret hos de øvre sosiale sjiktene i samfunnet.

Det britiske idealet

Sportsbegrepet

For å få en nærmere forståelse for hvordan fiske som sport utviklet seg under demokratiseringen, er det viktig å skissere noen grunnleggende prinsipper, premisser og forutsetninger som lå forankret i sportsfisket. Den britiske oppfattelsen ble et ideal for de første norske sportsfiskerne, og vi vil vise at det britiske sportsfiskeidealet ble malen på hvordan et sportslig fiske skulle foregå for den første norske sportsfiskeeliten. I tillegg viser vi at det britiske idealet ble lagt til grunn når de norske elitemiljøene vurderte endringene som oppsto samtidig med økt demokratisering og tilgang for allmennheten.

Fiske med snøre og krok kan spores langt tilbake i tid. Noen hevder at sportsfiske kan spores tilbake til det gamle Egypt. I de gamle skrifter er det imidlertid fokus på fiske som matauk, og ikke som sport (Mostue 1999). Som vi har skissert innledningsvis definerer vi sportsfiske som et overskuddsfenomen som er knyttet til fritids-

sfæren hvor hovedmålet er rekreasjon, opplevelse og spenning.

De første trykte beretninger om sportsfiske er fra Storbritannia. På 1500 og 1600-tallet ble det i Storbritannia skrevet flere bøker som beskrev fiske som sport, og disse publikasjonene satte dermed etiske og normative rammer for hvordan fisket skulle foregå (Walton 1653). Mascalls *Booke of fishing with hooke and line* fra 1599 er trolig den første boka som plasserer fiske i en sportslig sammenheng. Her ble fiske betegnet som sport framfor matauk. I boka legges det også vekt på at sporten krevde sin «gentleman». En sportsfisker måtte være skolert, kunne sin grammatikk og være i stand til å skrive om, og diskutere, sitt fiske, som for øvrig ble betegnet som kunst (Mostue 1999).

I den britiske overklassen lå det verdier, idealer og føringar som kan knyttes til sosial og kulturell dannelse. Mascall mente det var viktig å ta med seg disse idealene, verdiene og føringene inn i sportsfiske gjennom å knytte aktiviteten til begrepet «gentleman». Djervhet, beslutsomhet, disiplin, selvbeherskelse og rettferdighet var andre idealer som også lå forankret i den britiske overklassens oppfatning om dannelse, og som ble styrende for den sportslige aktiviteten (Birley 1995).

Den franske hotelleieren og fluefiskeren Charles Ritz la vekt på hvordan dannelsen i den britiske kulturen førte til en spesiell tilnærming til sport og sportsfiske. I boka *A flyfisher's life* skrev Ritz: «Of the many different approaches to the sport, the English school is the most classical. It is inspired by the British temperament, the "perfect gentleman attitude" at every hour of the day and night, even towards the fish» (Ritz 1959). Den tidligere utenriksministeren og fluefiskeren, Edward Grey, skildrer i boka *Fluefiskeri* hvilke egenskaper som var viktig for en fluefisker, og som kan ses i sammenheng med dannelsen som et mål innenfor sportsfiske. Grey mente at én viktig egenskap var selvbeherskelse (Grey [1899] 1967).

Ordet «sport» er avledet av det franske ordet «desport», som betyr adspredelse. I Storbritannia utviklet dette begrepet seg videre hvor «a

good sportsman» samsvarte med «*a real gentleman*». En virkelig sportsmann skulle forholde seg til fastsatte normer. Det utviklet seg altså et idealbilde med konstruksjoner og koder som dannet strenge kriterier for hvordan en sportsmann skulle handle og opptre (Birley 1995).

Sportsfiskets essens handlet om den utfordringen det var å fange en fisk. Jo vanskeligere det var, jo mer sport ble det. Det skulle også være et rettferdighetsforhold, eller «*fair play*», mellom fisken og fiskeren. Resultatet av fangsten skulle ikke være gitt på forhånd. En sportsfisker brukte blant annet utstyr som sto i forhold til den fisken han fisket etter (Birley 1995). Til mindre fisk, som for eksempel ørret, ble det brukt nettere og lettere utstyr, enn det som ble brukt til fiske etter laks. Laksen kan bli stor, og kreftene fisken har, krevde langt tyngre og kraftigere utstyr, enn til ørretfiske. Det skulle være en utfordring å lure fisken til å ta «agnet», og det skulle være vanskelig å lande fisken. Fisken skulle ha en sjanse til å slippe unna. Begreper som «*fair play*» og «*great sport*» ble sentrale innenfor britenes vokabular og sportsutøvelse, og må ses i sammenheng med idealet om dannelse og begrepet «*gentleman*».

De ulike sportsfiskemetodene

Fluefiske ble i mange britiske overklassekretser fremhevet som den mest sportslige metoden sammenlignet med for eksempel fiske med sluk og meitefiske, hvor fiskeren gjerne fisket med naturlig agn som mark, fisk osv. (Birley 1995). Fluefiske var preget av estetikk med vakre fluefluer bundet av fargerike fjær fra eksotiske fugler, og fluefiskets kasteteknikk baserte seg på rytme, presisjon og eleganse. Å kaste med fluestang krevde trening og kunnskap. Fluestengenes konstruksjon og materialer ga den største utfordringen, følsomheten og opplevelsen når fisken endelig hadde tatt flua. Fluefiske innebar stor variasjon. For å få et vellykket fiske, krevdes blant annet kunnskap om insekter. Fisking med flue stilte «*nødvendige*» krav til kunnskap og øvelse. Slik ble fluefiske fremmet som en stor sportslig utfordring, og var derfor samsvarende med begrepene «*fair play*» og «*great sport*».

Det er viktig å forstå den sosiale, kulturelle og økonomiske situasjonen til den britiske overklassen. Dette la grunnlaget for fangst og fiske som et overskuddsfenomen med sportslige prinsipper, og ikke et nærings- eller høstingsfenomen med rasjonelle og effektive idealer. Bourdieu peker på overklassemiljøenes overskudd av sosiale og økonomiske goder, og at overklassens idealer har utviklet seg på bakgrunn av en livssituasjon hvor mangelen på grunnleggende og nødvendige goder aldri har vært til stede, i motsetning til arbeidermiljøene. Bourdieu mener derfor at overklassens avstand til sosial nød ga dem mulighet til å la være å ta stilling til livsnødvendigheter (Bourdieu [1979] 1995). Slik sportsfiske utviklet seg hos overklassen i England, var det dermed den britiske overklassens overskudd av sosiale og økonomiske goder som fastsatte premisene og dannet forutsetningene for hvordan det sportslige fisket kunne defineres. For overklassen var det ikke livsnødvendig å få fisk. De kunne derfor forme prinsipper og sette normer for fangst, som ikke bunnet i absolutte nødvendigheter. Sportsfiske skulle derfor ikke være effektivt og rasjonelt, men heller estetisk, utfordrende og vanskelig.

Etter hvert som andre samfunnsgrupper fikk mer fritid i England, utviklet det seg et skille mellom det som kalles «*gamefishing*» og «*coarsefishing*». Ørret og laks ble fremmet som gode sportsfisker og betegnet som «*gamefish*». Fluefiske inngår i dette begrepet. De elvene og vannene som kunne tilby et godt fiske etter laks og ørret var lite tilgjengelig for allmuen. Fisket var i stor grad styrt gjennom private rettigheter, og det var dyrt. Elvefisket etter laks og ørret ble på bakgrunn av dette forbeholdt de øvre sosiale sjiktene. Innenfor «*coarsefishing*»-tradisjonen fant man i hovedsak representanter fra den lavere middelklassen og arbeiderklassen. Fisket forgikk ofte i nærheten av byer og industri og ble karakterisert som «*(...) the best possible escape into rural bliss*» (Birley 1995). I mange av disse områdene var arter som gjedde, abbor og karpfisker tallrike. Disse artene fanget man som oftest med meitefiske. Dette fisket brøt med overklassens fluefisketradisjoner, og ble av

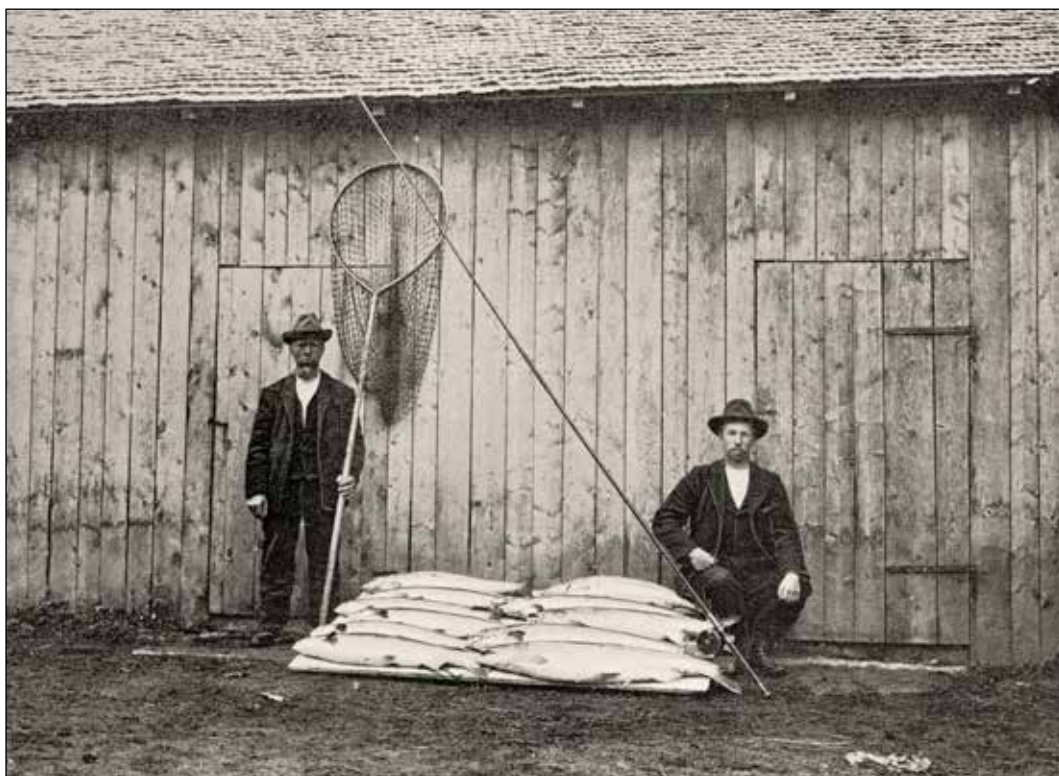
mange fra de øvre sosiale sjikt oppfattet som lite sportslig. Det oppstod derfor kløfter mellom de to tradisjonene og utøverne av dem. Fluefiskerne, eller «gamefish»-tradisjonen, ble av middelklassens og arbeiderklassens utøvere oppfattet å være hyklerske, skinnhellige og underlagt for mange hemninger når det gjaldt fisket (Birley 1995).

I England vokste det fra 1500- og 1600-tallet slik fram et sportsfiske som står i sterk kontrast til det vi forstår som tradisjonell fangst og høsting med rasjonelle og effektive idealer som det grunnleggende. Sportsidealet formet seg i tråd med overklassens livssituasjon. De øvre sosiale sjiktene vektlegging av dannelse, kunnskap, estetikk, «fair play», ferdigheter, prestasjoner og utfordringer ble viktige kriterier som definerte hvorvidt fisket ble betegnet som sportslig eller ikke. Fluefiske oppfylte mange av disse verdiene og ble av mange fremmet som et ideal for det sportslige fisket.

Naturen som arena for opplevelse og spenning

Fremveksten av sportsfiske må ses i lys av et nytt syn på naturen hvor naturen, ved siden av å bli sett på som produksjons- og høstingsområder, også ble oppfattet å være et område for rekreasjon, adspredelse og opplevelse. Historien er kompleks, men kan blant annet knyttes til byvekst og industrialisering.

Den britiske sportsfiskeren Izak Walton er regnet som det moderne sportsfiskets far. I boka *The complete angler* fra 1653 fokuserer Walton på naturopplevelsen som en viktig del av fisketuren. I tråd med byvekst og industrialisering ble tilbaketrekningen fra sivilisasjonen til naturen et ideal hos den britiske overklassen. England hadde på Waltons tid en sterk byvekst. Bylivet ble på mange områder opplevd som stressende, og byveksten førte med seg forurensing. Naturen ble fremstilt som en kontrast til dagliglivet i byen og opphøyd til noe ekte og opprinnelig. I Waltons bok fremstilles naturen

Britisk fluefisker med dagsfangs av laks fra Orkla i 1903. Foto: Ukjent/Norsk Skogmuseum

og fisingen noe man trekker seg tilbake til for å oppleve glede, harmoni og opplevelser (Birley 1995, Mostue 1999).

Walton beskrev naturen på landsbygda. I England på 1600-tallet satte mennesket pris på en rolig og harmonisk natur. Utover på 1700-tallet ble imidlertid oppmerksomheten rettet mot den ville og uberørte naturen. Romantikken som epoke vokste fram i siste halvdel av 1700-tallet. Fasinasjonen for det ville og uberørte kom tydelig til syne innenfor denne epoken (Mostue 1999). Som vi forstår det, var ikke dette nødvendigvis et brudd med tidligere idealer, men heller et tillegg som bidro til et mer komplekst syn på naturen, og som tolket naturens berettigelse på en annen måte.

Den ville og uberørte naturtypen representerte en stor utfordring hvor mange av de sportslige prestasjonsidealene innenfor sportsfiske ble stilt på prøve. Britene begynte å søke seg utenlands for å oppleve tilstrekkelig vill og uberørt natur. De reiste også til Norge for å oppleve dramatiske fjell, store og øde skogsområder og ville og strie elver. Dette passet svært godt med brite-nes ønske om sportslige utfordringer knyttet til jakt og fiske (Vasaasen 2000).

Et godt eksempel på dette er boka *Sport* skrevet av prestesønnen William Bromley-Davenport i 1885. Her skildres den ville og uberørte naturtypen som en sportslig utfordring. Davenport fisket laks med flue i Norge og Romsdalen. Elva Rauma karakteriseres som stri og voldsom, og opplevelser av fjellmassivene rundt dalføret og fluefiskerens kamp med den sterke laksen, flettes inn i dramatiske sportslige skildringer. En dag han rusler ned mot elven for å fiske uttrykker han: «*The field of battle is before me (...)*» (Bromley Davenport 1885).

Norges natur, og ønske om å fremheve dens kraft og villskap som grunnlag for god sport, ser vi også tydelig i boka *The fisherman naturalist* skrevet av Anthony Buxton (1946). Buxton skriver: «*Where I have fished in Norway there is no quiet water, and therefore no quiet playing of a fish.*» (Buxton 1946).

Naturen ble nærmest definert som en sportslig arena, og jo tøffere betingelsene var, jo større sport ble det.

Etablering av norsk sportsfiske og kulturutveksling

Som nevnt innledningsvis var den norske sportsfiskekulturen tilnærmet konform i perioden 1850 til 1930. Den var dominert av de øvre sosiale sjikt, og idealene i aktiviteten var i tråd med de britiske. Tidligere idrettsleder, forretningsmann, jeger og fisker Fritz Huitfeldt ga ut flere bøker om friluftsliv. I boka *Ude med bøsse og fiskestang* fra 1898 skriver han om fiske med sluk: «*Bliv ikke fornærmet, fordi jeg karakteriserer den slags Fiskeri saaledes; men enhver, der har nogenlunde Færdighed i at haandtere sin Flue-stang, vil visserlig give mig Medhold i, at det kun er i nødsfald, man giver sig af med at slæbe Slug efter en Baad*» (Huitfeldt 1898). Sitatet er illustrerende for en tidlig norsk tilnærming til fiske som var inspirert av, og har klare paralleller til, den britiske sportsfisketradisjonen, hvor fluefiske ble fremmet som den edleste sport.

Pierre Bourdieu mener at en kultur består av koder. Kulturen blir forståelig og relevant kun for de som kjenner koden den er kodet etter (Bourdieu [1979] 1995). I den britiske sportsfiskekulturen lå det normer, idealer og kunnskap, altså former for koder, utviklet i et miljø med overskudd av ulike sosiale og økonomiske goder. Det samme sosiale og økonomiske overskuddet fant vi også i de øvre lag av befolkningen i Norge. Den norske overklassen hadde derfor forutsetninger for å forstå den britiske sportsmannskulturen. De hadde felles habitus som gjorde at de sto kulturelt og sosialt nært mange av de britene som introduserte sportsfiske i Norge. Begge gruppene hadde det til felles at de i stor grad representerte et urbant miljø, de hadde utdanning og kulturell kapital, god økonomi og var generelt sett sosialt velstående. Det var ikke alle grupper i datidens Norge som hadde de samme økonomiske, kulturelle eller sosiale forutsetningene som skulle til for å tilnærme seg aktiviteten på denne måten. I artikkelen «*Norway the northern playground*» påpeker etnologen Heidi Richardson kulturelle og økonomiske ressurser som forutsetninger for friluftsliv. Hun skriver: «*Det var de færreste som hadde økonomiske ressurser til å drive eliteturisme. Dessuten*

krever turisme kunnskap. Denne kunnskapen var på slutten av 1800-tallet en del av den borgerlige kulturelle kapitalen.» (Richardson 1993).

Byvekst og industrialisering var viktige forutsetninger for at nordmenn lot seg inspirere av britene i forhold til en sportslig bruk av naturen. Forutsetningene skapte en distanse til naturen, hvor den norske overklassen fremmet naturen som noe opprinnelig og ekte, slik overklassen også gjorde det i Storbritannia (Vasaasen 2006).

De svenske etnologene Orvar Löfgren og Jonas Frykman viser til samme utvikling i Sverige. De mener den økte distansen til naturen gjennom byvekst og industrialisering skapte en ny tilnærming til, og et nytt syn på naturen hos de distanserte gruppene. Dette til forskjell fra et syn på og tilnærming til naturen som man for eksempel fant i den tradisjonelle bondekulturen (Frykman og Löfgren [1979] 1994). Den nye tilnærmingen påvirket også tilnærmingen til fiske. Fiske som sport med de premisene som lå forankret i dette, ble en ny måte å tilnærme seg naturens ressurser på, enn den tilnærmingen man fant i tradisjonell fangst, hvor høsting og næring var det bærende og grunnleggende.

Norges sportsfiskerforbund – en britisk og vitenskapelig tilnærming til fiske

Gjennom kildene ser vi at Norges sportsfiskerforbund stiftet i 1937 hadde en tilnærming til sportsfiske som kan sies å være en videreføring av de første norske sportsfiskerne og de britiske pioner.

I forbundets tidsskrift *Fiskesport* ser vi særlig en streng lydighet til de britiske idealer i de første årgangene. Mye av det som skrives har referanser til britisk sportsfiskelitteratur. I tidsskriftet er det også mange anbefalinger av sportsfiskelitteratur, og litteraturen har ofte britiske forfattere. De britiske sportsfiskerne kom til Norge i hovedsak for å fiske laks og ørret med flue. Artiklene i *Fiskesport*, og norsk sportsfiskerlitteratur generelt, omhandlet dette fisket. På forsiden av de fleste numrene i tidsskriftet er det bilde av en flue. Disse fluene har britiske navn (Fiskesport). Britiske fluemønstre ble tidlig klassikere innenfor norsk fluefiske.

Flere skribenter påpeker en utvikling hvor flere og flere fiskere går bort i fra viktige prinsipper i fisket som for eksempel etikette og dannelse. Her blir gjerne de engelske fluefiskerne fremhevet som et ideal: «Det er bare et ønske at vi fikk beholde en del av de engelske sportsfiskere her i landet så lenge at en hel ungdom fikk anledning til å se fisker-kulturen eller etiketten i praksis» (Ottesen 1938). I 1937 skrev en annen forfatter i tidsskriftet om en utvikling blant nye fiskere han oppfattet som lite sportslig: «Jo grovere redskap og jo kortere kamp, desto mer skrytes det av det. Og sådant kalles sport?» (Munsterhjelm 1937). Videre skriver han: «Ja, den mentaliteten er nok ikke behagelig. Sportsfisket må høynes til et mer gentlemanmessig plan» (Munsterhjelm 1937).

I tillegg til å se en ideologisk og kulturell tilnærming til sportsfiske som var sterkt inspirert

William Gould med fluestang foran Smithsætra i Engerdal på slutten av 1890-tallet. Gould var venn av de britiske advokatbrødrene Richard Ford Smith og Charles Lassow Smith som kom til Norge og Engerdal for å drive sportsfiske i slutten av 1800-tallet. Brødrene bygde Smithsætra som ligger ved Femundselva.
Foto: Smith, Charles Lassow/Norsk skogmuseum

av britiske idealer, ser vi i tidsskriftet en vitenskapelig tilnærming til natur, fisk og fiske. Det er mange artikler med vitenskapelig preg om fiskens biologi, næringsdyr, vannkjemi, effekter av vannkraftutbygginger, forurensning osv. For å legge til rette for en god forvaltning av natur og fiskebestander i en tid med industrialisering og økning i antall fiskere, var det viktig med en god vitenskapelig innsikt (Fiskesport).

Gjennom *Fiskesport* ser vi tydelig hvordan Norges Sportsfiskerforbund la vekt på det sportslige ved fiske med bakgrunn i det som ble oppfattet som edelt og verdig ved det sportslige i seg selv, samtidig som sportsfiske drevet på det som ble karakterisert som sportslig vis skulle ta hensyn til natur og fiskebestand.

Denne holdningen kommer godt til syne i et forslag til grunnsetninger for sportsfiskere utarbeidet av Norges Sportsfiskerforbund og Svenska Sportsfiskareförbundet i 1938. Forslaget ble presentert i lederen i et *Fiskesport* fra 1938. De to forbundene var enige om å utarbeide retningslinjer for sportsfiske og sportsfiskere. Forslaget forsøker særlig å poengtere hva som kan defineres som sportsfiske og hvordan en sportsfisker bør handle og opptre.

Forslag til grunnsetninger for sportsfiskere

Forslaget definerer sportsfiske som: «(..) *det fiske som utøves for fornøielse, rekreasjon og for sportens skyld*» (Fiskesport 1938). Forslaget vektlegger videre viktigheten av å ferdes i en intakt natur, og at sportsfiskeren viser interesse for forvaltning av fiskebestandene (Fiskesport 1938).

Bruken av redskaper ble også tydelig differensiert. Redskaper som oter, lystergaffel, garn og faststående redskaper som ruse og line, defineres ikke som sportsfiskeredskaper. Sportsfiske skal ifølge forslaget utøves med stang og enkel line med krok som frivillig skal slukes av fisken. Videre står det skrevet: «*Sportsfiskeren bruker alltid den redskap som gir god sport (...)*» (Fiskesport 1938). I retningslinjene står det blant annet at fiskeren som er ute etter arter som ørret, røye og harr, skal velge en lett fluestang og tynn fortom. Lette stenger og tynne fortommer

skaper større sportslige utfordringer når fisken har tatt flua. Man bruker lenger tid på å trette ut fisken, og den tynne fortommen medfører større risiko for at fisken kan slite seg.

Til arter som gjedde og abbor kunne fiskeren imidlertid bruke annet redskap, som for eksempel sluk. Gjerdde og abbor har annen fisk som viktig næring, og sluken, som er en fiskeimitasjon, ble da betegnet som en verdig angel. Slukstanga måtte imidlertid være myk. En myk stang gjorde det vanskeligere å presse fisken raskt inn mot land. Stanga medførte derfor at fiskeren fikk en større sportslig opplevelse (Fiskesport 1938).

Ved siden av kravene om sportslige redskaper, skulle fiskeren virke til vern om fisk og natur. Etske og moralske argumenter i forhold til hvordan sportsfiskeren skal handle og opptre, trer også fram som viktig i forslaget. Det står blant annet: «*Fisk bare den fisk du personlig har bruk for. Den tunge fiskekurven kjennetegner ikke den store sportsfiskeren.*» (Fiskesport 1938). Videre står det: «*Fiske heller for lite fisk, enn for meget.*» (Fiskesport 1938). Det å ha et disiplinert forhold til fangst løftes fram som viktig. Å vise måtehold og selvbeherskelse var idealer Norges Sportsfiskerforbund tydelig fremmer gjennom forslaget.

Å opptre dannet og ordentlig langs elv og vann går igjen i forslaget. En sportsfisker skal opptre som en gentleman. Det står at sportsfiskeren skal ta hensyn til medmennesker og medfiskere. Hvis sportsfiskeren har for mye fisk, må han ikke selge den, men heller gi den bort til folk som trenger den (Fiskesport 1938). Her tydeliggjøres virkelig distansen til høsting og næring som kan knyttes til tradisjonell forståelse av fangst. Samtidig er det nærmest gitt at en sportsfisker ikke trenger sin fangst til mat eller salg. Slik normerer forslaget sportsfiske som et rent overskuddsfenomen, og i 30-årenes Norge er det liten tvil om at idealet på mange måter stenger grupper med mindre ressurser ut av sportsfiskedefinisjonen.

Videre i forslaget påpekes det at sportsfiskeren skal opptre slik han vil at andre skal opptre mot han selv. Man skal la andres båter i fred,

ikke vade, fiske eller ro der hvor andre er i ferd med å fiske, og det påpekes at man skal la andre slippe til på de gode fiskeplassene (Fiskesport 1938). Respekt, raushet og dannelse er med andre ord viktige elementer i forslaget. Det påpekes også at det er viktig å følge lov og orden. Det står at sportsfiskeren kun skal fiske der det er lov, være helt sikker i sin sak angående dette, og ikke gå på lykke og fromme. Sportsfiskeren skal forholde seg til fisketider og fredningsbestemmelser som gjelder på de respektive fiskestedene (Fiskesport 1938). Idealer som punktlighet, nøysomhet, disiplin, eller det å oppføre seg taktfullt, dannet og ordentlig fremheves tydelig i forslaget. Forslaget er slik sett formet i tråd med gentleman-idealet vi tidligere har påpekt som sentralt i overklassens sportsfiske og fremhevet i tidsskriftet *Fiskesport*.

Demokratiseringen synliggjøres

Vi vil nå vise hvordan demokratiseringen synliggjorde seg i norsk sportsfiske. Som nevnt i innledningen vil vi synliggjøre dette ved å se på Norges Sportsfiskerforbunds tidsskrift, og andre kilder som belyser de idealene Norges Sportsfiskerforbund forfektet gjennomdemokratiseringen av sportsfisket fra 1930 til 1960. Sportsfiskereliten opererte sjeldent i litteraturen med begrepet demokratisering, men de snakket mer om en endring. Demokratiseringen blir et analytisk begrep som betegner et endringsperspektiv som vi bruker for å analysere sportsfiske i perioden.

Utviklingen i perioden kjennetegnes av flere nye og andre aktører, endringer i redskapsbruk, stort fokus på presisering og definisjoner av hva sportsfiske skulle være, en økt trengsel langs vassdragene, og en sterk bekymring hos eliten for at antall fiskere og nye og effektive fiskeredskaper skulle gå utover fiskebestandene. Endringene synliggjøres godt i elitens forum gjennom sterke ytringer og diskusjoner, og temaene dominerer tidsskriftet *Fiskesport*.

I boken *Sportsmenn i veideland* hevder Espen Søylen at det var da kasteslukksnellene kom på markedet at «*Hvermannsen*» ble sportsfisker. I USA foregikk det en revolusjon innenfor utvik-

ling av fiskeutstyr. Nytt, billig og effektivt kasteslukutstyr så dagens lys og ble veldig populært i Norge i 1930-årene. At utstyret var rimelig i innkjøp medførte at nærmest hvem som helst kunne kjøpe seg slikt utstyr. Ved siden av å være billig, hadde det også sterke praktiske fordeler. Det var langt enklere å håndtere kasteslukutstyret enn det for eksempel var å lære seg fluefiske. Dette gjorde at mange valgte det nye kasteslukutstyret fremfor å bli fluefiskere (Søylen 1995).

Kasteslukutstyret fikk med andre ord stor betydning for fremveksten av nye sportsfiskere. Arne Engeseth og Arne Jacob Schultz beskrev også denne utviklingen. De var to fremtredende personligheter i det norske sportsfiskemiljøet fra 1930-årene. De skrev i et *Fiskesport* fra 1937: «*Det var tydelig at folk hadde fått øinene op for at de i kastesluken hadde et effektivt og relativt billig fiskeredskap som også ville kunne gi god og morsom sport*» (Engeseth og Schultz 1937). I 1931 ble det solgt et beskjedent antall sluksneller i Norge. De tre etterfølgende årene ble det solgt ca. 22 500 sluksneller (Engeseth og Schultz 1937).

Det nye kasteslukutstyret bidro til nye former for sportsfiske. Tidligere hadde fluefiskerne vært alene om å definere seg som sportsfiskere, men fikk gjennom demokratiseringen også oppleve at slukfiskerne titulerte seg som sportsfiskere (Søylen 1995).

Fluefiske versus slukfiske

Slukfiskets utbredelse ble et svært hett og omfattende diskusjonstema. Mange av de nye fiskerne begynte å fiske med sluk, og dette ble møtt med sterke reaksjoner. Argumentasjonen mot slukfisket dreide seg ofte om fiskets manglende sportslige berettigelse. Praktiseringen av slukfisket ble betraktet som effektivt og enkelt og fisken var glad i sluken. Fisket oppfylte derfor ikke mange av de kriteriene eliten mente var grunnleggende for et sportslig fiske, samtidig som slukfiskets effektivitet medførte økt press på fiskebestandene.

Sportsfiskeren Reinholdt Isachsen skrev om fluefiske i et *Fiskesport* fra 1938: «*(...) det er for oss blitt den eneste fullverdige måten å overliste*

vår venn ørreten på.» (Isachsen 1938). Videre skrev Isachsen om hvordan kasteslukfiskeren oppfattet fluefiske: «Som en slik fisker sa til meg engang: «fluefisket, det er vitenskap det, men kastesluken det er fising, vi kan da få noget med den om vi ikke er så drevne som dere» (Isachsen 1938).

En skribent med initialene L.L uttrykker tydelig det ansente forholdet som eksisterte mellom de raffinerte og pasjonerte fluefiskerne og de nye gruppene med fiskere som drev med kasteslukfiske:

«Det må jo være fryktelig for vår representant av den edle fluefiskesport. Han ser kastesluker overalt. De svermer om ham verre enn klegg og mygg til sammen. Han må jo bli både gul og grønn. Ikke av misunnelse. Nei, det er ikke den typen vi har foran oss. Men han blir rasende over at de gode, gamle fiskeplassene sopes ren for fisk på en slik lettjøpt måte.» (L.L, 1938).

L.L betraktet fisket med kastesluk som «lettjøpt». Det stilte altså ikke de samme kravene til prestasjoner som vi har forstått var viktig for utviklingen av sportsfisket både i England og Norge, og som man mente eksisterte innenfor fluefisket. Ordet «lettjøpt» blir sterkt betegnende

i denne sammenhengen. En annen artikkelforfatter i *Fiskesport* har tilnærmet samme ordvalg i sin betraktning av kasteslukfisket og skriver følgende: (...) «skjønt jeg helst ikke beskjeftiger meg med denne «simple» redskap (...)» (R. Sæthre 1940).

Vi får gjennom artikkelforfatterne et innblikk i de sportslige idealene som eksisterte hos de etablerte sportsfiskerne. De var fluefiskere, og fluefiskets vanskelighetsgrad opphøyde aktiviteten til kunst og god sport. Fluekastet fordret teknikk, rytme og trening, og fluesnørets elegante bevegelse gjennom lufta og den vakre fluekreasjonens lette og presise nedslag på vannet var estetiske elementer fluefiskerne stadig fremmet i sin karakteristikk av fluefiske. Dette i motsetning til fluefiskernes karakteristikk av mange av de nye fiskerne og kasteslukutstyret. Utstyret bestod av stive og masseproduserte stenger med kastesluksneller som gjorde det enkelt å kaste, og sluken var en serieprodusert metallgjenstand som plasket når den landet, og som fisket effektivt uten noen form for trening og kunnskap. Slukfisket manglet derfor fluefiskets iboende estetikk og krav til kunnskap og ferdigheter. Det ble for «lettjøpt», «simpelt» og enkelt. Det

«Fluefiskeren» (som kasteslukfiskeren ser ham).

«Kasteslukfiskeren» (som fluefiskeren ser ham).

Faksimile fra *Fiskesport* 1939 «fluefiskeren og slukfiskeren».

britiske sportsfiskeridealet fordret aktører med et høyt kunnskapsnivå og et fiske som stilte krav til prestasjoner.

Bourdieu hevder at det hos eliten eksisterer en avsmak for alt som er enkelt, lettvinnt og overfladisk, dette være seg for eksempel innenfor kunst og musikk, noe som leder eliten til å ta avstand fra umiddelbare tilgjengelige gleder (Bourdieu 1995). Uttalelsene til Sæthre og L.L. i *Fiskesport*, hvor uttrykkene «*simpel*» og «*lett-kjøpt*» blir brukt om kasteslukutstyret og kasteslukfisket, er tydelige eksempler som kan knyttes til Bourdieus analyse. Mange innlegg og artikler viser at mange innenfor sportsfiskereliten viste en tydelig avsmak for kasteslukfisket.

Ved siden av å definere kasteslukutstyret som lite sportslig, ble utstyret også ansett å være skadelig for fiskebestandene. For det første mente eliten at utstyret, på bakgrunn av at det var enkelt å håndtere og lære seg kaste- og fiske-teknikk, bidro til at flere begynte å fiske. For det andre mente eliten at utstyret var så effektivt at det truet fiskebestandene.

Artikkelforfatter Gunnar Hofstad skriver i et *Fiskesport* fra 1939 under overskriften Ørretens fiender?:

«*Det er en kjent sak at interessen for sportsfiske har hatt en rivende utvikling innen alle klasser i de senere år. Det er særlig slukkastingen som har fått de fleste tilhengere blandt de nye sportsfiskere. En brukbar slukkaster kan en jo bli i løpet av en ukes tid, om en får noe instruksjon. Følgen er at nu finner en slukkaster overalt ved elver og vann. Lastebiler, busser og motorsykler sender lassevis av slukkaster ut over landet så det ofte står tett i tett av disse ivrige fiskere langs elvebredder og strender. Og det fiskes kritikkøst smått og stort*» (Hofstad 1939).

I sitatet tydeliggjøres flere bekymringer sportsfiskereliten var belemret med. Kasteslukutstyret var effektivt, det førte med seg langt flere fiskere, og mange fisket kritikkøst. Vi er da inne på et område som også var sentralt for eliten, nemlig oppførsel langs elver og vann. Som vi har vist tidligere stod «*gentleman-prinsippet*» sterkt hos elitens fiskere. Gjennom tidsskriftene og litteraturen skrevet av de elitistiske miljøene,

poengteres gjentatte ganger de nye utøvernes manglende kunnskap om sportskultur og forvaltning.

Rovfiske, trengsel, skrik og skråll

I lederen i *Fiskesport* nr. 10 fra 1936 står det følgende: «*(...) med den store tilslutning som sportsfisket har fått må vi være forberedt på at det vil ta tid før alle har tilegnet seg den rette sportslige innstillingen*» (*Fiskesport* 1936, nr. 10). Videre står det å lese: «*Vi mangler ennå dessverre etiske regler for hvorledes vi skal oppføre oss ved elv og vatn både overfor hver andre og overfor vår motstander*» (*Fiskesport* 1936, nr. 10).

I boka «*Friluftsliv. Fra Fritjof Nansen til våre dager*» skiller Gunnar Breivik mellom to tradisjoner; landsbygdas friluftsliv og byens friluftsliv. Begge har hatt betydning for det friluftslivet som drives i dag. Breivik viser til at friluftslivsutøverne fra byene reiser ut i naturen uten egentlig å ha noe der å gjøre. Som eksempler nevner han blant annet brevandring, klatring og vandring i skog og fjell, som på mange måter kan knyttes til opplevelse, mestring og spenning. Denne tradisjonen henger nært sammen med det sportsfisket som utviklet seg i Storbritannia og som den norske overklassen videreførte og forfektet. Bygdetradisjonen kjennetegnes av aktiviteter som jakt, fiske og bærsanking, altså aktiviteter forankret i en matauktradisjon (Breivik 1978). De svenske etnologene Jonas Frykman og Orvar Löfgren skriver i boken «*Det kultiverte mennesket*» blant annet om bakgrunnen for arbeiderklassens og borgerskapets forhold til natur i Sverige. De poengterer at det neppe er så enkelt å si at arbeiderklassen tok over borgerskapets natursyn. De mener at det i arbeidermiljøene fantes en annen historisk tradisjon som ikke hadde røtter i allmuesamfunnet, men i en livsform som utviklet seg i landsbygdas proletariat under industrialismens gjennombrudd. Mye av det svenske arbeidermiljøet overtok derfor en mer halvagrars livsform til langt inn på 1900-tallet. Dette førte til at arbeidernes friluftsliv hadde innslag av samleraktivitet, og derfor ikke tok form som overklassens friluftsliv som utviklet seg som et overskuddsfenomen (Frykman og Löfgren 1979).

Dette kan være med på å styrke forestillingen om at mange av de nye gruppene som nå hadde fått fritid og dermed tilgang til fritidsfiske, også i Norge tilnærmet seg fisket med andre motiver, enn rene opplevelsels- og spenningsmotiver. Gjennom elitens forum får man særlig inntrykk av at flere av de nye gruppene med fiskere knyttet prinsippet om matauk til sitt fiske. I *Fiske-sport* ser vi hyppig skriverier som omhandler rovfiske og folks manglende måtehold. Den kjente politikeren, sosialøkonomen og sportsfiskeren, Gunnar Jahn, uttrykte i et *Fiskesport* fra 1939 nettopp en sterk bekymring for flere aktører inn i fisket, og hvordan deres manglende måtehold, virket som en fare for bestandene med fisk. Han skriver om utviklingen i et vassdrag i nærheten av Aursunden: «(...) *det er alle de utenbygds og da først og fremst enkelte folk fra Røros som herjer i vannene. Jeg kjenner et vassdrag som så å si er blitt tomt for matnyttig fisk, ikke gjennom stang og sportsfiske, men gjennom det jeg vil kalle for rovfiske hele sommeren og dette gjort av 2 – 3 mann*» (Jahn 1939).

Ved siden av alle bekymringene som ble signalisert knyttet til mange av de nye fiskernes påståtte manglende forståelse for kultivering og måtehold, ble det også rettet kritikk mot den økte trengselen man nå opplevde ute langs elv og vann. Dette virket til et økt press på fiskebestandene og redusert opplevelse. Julius Ytterborg skriver i et *Fiskesport* fra 1957: «*avstanden mellom 1930 og i dag er stor når det gjelder virkelig sportsfiske i trakter hvor man kunne være noenlunde for seg selv; man finner en uhyre avstand og et skremmende langt sprang både når det gjelder det direkte utbytte pr. stang, og særlig når det gjelder den ikke mindre viktige siden: At man kan få følelsen av å være for seg selv et øyeblikk i villmarken, møte elven og vannet i ensomhet, ikke alltid finne andre der når man kommer frem, eller merke kødannelse og kappløpet bak seg*» (Ytterborg 1957). Sportsfiskerens møte med den rolige og stille naturen var verdier som supplerte de sportslige motivene for fisketuren. Å dyrke opplevelsen av ensomhet og stillhet ute i naturen var utbredt blant friluftslivsutøverne fra de øvre sosiale sjiktene. I boken «*Verdiar og*

ideal for dagens friluftsliv. Nansen som føredøme?», viser Gunnar Repp til overklassens friluftslivsforståelse og hvordan den formet seg i tråd med ensomhetsidealer. Styrken med friluftslivet var å komme seg bort fra bylivet og «*unaturen*». Repp viser til at Nansen mente at friluftslivet skulle drives i tilnærmet ensomhet. Friluftslivsutøveren fikk ikke øre for naturens toner ved å klumpe seg sammen på hytter. Hos overklassen eksisterte det en overbevisning om at de verdiene friluftsmannen oppnådde gjennom ensomhet, aldri kunne oppnås i store flokker og følger. (Repp 2001).

Gjennom elitens forum kan man få inntrykk av at mange av de nye gruppene med fiskere opptrådte i flokker og følger. En artikkelforfatter i *Fiskesport*, Bjørn J. Bøhler, påpekte i 1957 en holdningsendring innenfor sportsfiske: «*Mange «sportsfiskere» opptre i flokker. De sjenerer seg heller ikke med høyroset snakk og latter. Denne kategorien finnes dessverre ved hvert vann og elv, og enhver kan vel tenke seg hvordan dette virker inn på en virkelig sportsfiskers sinn.*» (Bøhler 1957). Også friluftsliv- og fjelloppsynsmann, Normann Heitkøtter, rettet kritikk mot en endring i væremåten blant mange av de nye gruppene og en manglende forståelse og respekt for de uskrevne lover i naturen:

«*Et øyeblikks stillhet. Da, - et motorbrøl fra andre enden av vatnet, - en grammofon tuter i. Fugl flakser ut fra nattkvisten. Hele naturen er malt i dette ene sekund da alt skulle være stille. Det er ville horder som ikke har lært naturens uskrevne lov. En lov de heller ikke lærer ved å gå i flokk og følge*» (Heitkøtter 1957).

Arbeidernes jeger- og fiskerforbund, som ble stiftet i 1927, arrangerte blant annet hobbyfisketurer, nærmest ekskursionsjoner, i helgene hvor fiskere ble fraktet i busser ut til fiskeplassene (Søilen 1995). Etnologen Inger Johanne Lyngø peker på hvordan Den Norske Turistforening arrangerte fellesturer til folk som aldri hadde vært i fjellet før (Lyngø 1993). I England formet sportsfiske seg blant arbeidere og den lavere middelklassen i en sosial retning. Deres ekskursionsjoner, fellesturer og fiskekonkurranser brøt med idealer som lå forankret i den britiske overklassens fiske

(Birley 1995). Repp fremmer også denne påstanden i sin avhandling innenfor norsk friluftsliv. Mens ensomheten og enkeltindividet stod sterkt forankret i den borgerlig naturoppfatningen, utviklet friluftslivet seg i arbeiderkulturen i en sosial retning (Repp 2001). Repp viser også til Inger Johanne Lyngø og Aina Schøitz, som i «*Tarvelig, men gjestfritt. Den norske turistforening gjennom 125 år*», mener at arbeiderkulturens naturforståelse stod i forhold til arbeiderkulturens fritidsideal som ikke bunnet i ensomhet og uendelighet, men i sosiale verdier. Å gå i flokk og følge ute i naturen understreket derfor, ifølge Lyngø og Schøitz, de sosiale verdiene som lå forankret i arbeiderkulturen (Repp 2001).

Sportsfiske, habitus og smak

Med bakgrunn i diskusjonene i *Fiskesport* får vi et godt inntrykk av elitens opplevelse av fiske i en periode hvor sportsfiske gikk fra å være en elitekultur til å bli en folkekultur. På bakgrunn av kilder og litteratur har vi har sett at perioden var preget av flere fiskere, større sosialt og kulturelt mangfold og nye og mer effektive redskaper, som eliten mente bidro til at den opprinnelige sportsfiskekulturen var presset.

Da vi primært søker å se utviklingen på bakgrunn av kilder som målbærer det elitistiske sportsfiskemiljøet, er det vanskelig å bedømme den reelle situasjonen helt objektivt. Kanskje kan kritikken mot mange av de nye utøverne innenfor fiske og friluftsliv også være overdramatisert? Det kan også være vanskelig å bedømme helt eksakt hvilken sosial klasse de nye utøverne representerte, og spesielt hvilke utøvere fra hvilken klasse, som fisket på en måte som brøt med de britiske prinsippene. På bakgrunn av kilder, litteratur og teori er det likevel rimelig god grunn til å tro, at nettopp fordi sportsfisket vokste frem i et overklassemiljø, og hvor overklassens idealer og livssituasjon la premissene for aktiviteten, var utøvere fra overklassemiljøene de som lettest tilegnet seg og forstod kodene, konstruksjonene og idealene innenfor det britiskinspirerte sportsfisket.

Som vi har nevnt tidligere var den norske elites habitus i samsvar med den engelske overklassen.

Overklassen i Norge forstod overskuddskodene som lå forankret i det sportslige fisket. Følger vi habitusbegrepet videre kan vi påstå at mange av de nye aktørene innenfor sportsfiske hadde en annen habitus enn eliten. Mange av de nye fiskerne ble rekruttert fra lavere middelklasse og arbeiderklassen. De plasserte seg derfor i utgangspunktet sosialt og kulturelt fjernt fra eliten. Både den økonomiske og den kulturelle kapitalen var mindre.

Bourdieu hevder at «*folkets*» habitus preges av behovet for det nødvendige. Nødvendigheten tvinger frem en smak for det nødvendige. Smaken for det nødvendige har ifølge Bourdieu vokst frem i arbeider- og bondemiljøet gjennom savnet av nødvendige goder (Bourdieu [1979] 1995). Dette kan være en forklaring på hvorfor eliten oppfattet det slik at mange av de nye fiskerne fra 1930-tallet og fremover, hadde mataukprinsippet med seg inn i sportsfisket. Dette ble ofte karakterisert som rovfiske, noe det elitistiske miljøet til stadighet prøvde å begrense eller rettet kritikk imot. Kanskje er det slik at «*smaken for det nødvendige*» som Bourdieu peker på, distanserte mange av de nye utøverne fra et sportsfiske som et rendyrket overskuddsfenomen. Prinsippet «*fisk heller for lite fisk, enn for meget*» hentet fra de tidligere nevnte «*Grunnsetninger for sportsfiskere*» lå fjernt fra iboende livsholdninger, verdier og idealer som hadde vokst frem i for eksempel arbeiderkulturen. Å sette ut igjen fisk som ble fanget, slutte å fiske når fiskebettet var godt, altså vise måtehold, bruke fluestang fordi dette var mest estetisk eller mest utfordrende, brøt nok med mange av de nye gruppenes iboende holdninger og idealer som over lang tid hadde formet seg i tråd med smaken for det nødvendige. Hvorfor skulle man fiske med flue, når det var langt mer effektivt å fiske med kasteslukutstyr?

Bourdieu viser også til de ulike klassenes måte å forholde seg til kunst på. Han prøver å uttrykke hvordan elitistiske miljøer og «*folket*» har ulike oppfatninger av hva som er estetisk og legitim kunst. Bourdieu hevder at folket er opptatt av å knytte kunsten til en form for rasjonalitet eller noe autentisk som står i forhold

til et forbilde i det virkelige liv (Bourdieu [1979] 1995). Vi tolker det slik at Bourdieu mener at folket ønsker å forstå, eller kjenne igjen det som uttrykkes gjennom kunsten, og at det som uttrykkes må stå i forhold til noe gjenkjennelig i den enkeltes liv. Han tar blant annet utgangspunkt i det han kaller for forestillinger, som for eksempel kunst, litteratur eller teater, hvor han mener at de intellektuelle tror på forestillingen, altså hvordan forestillingen fremstilles, i større grad enn det som skal forestilles, mens folket heller krever at forestillingen skal gjøre det mulig å tro på det som forestilles, mer enn å legge vekt på uttrykksmåten. Bourdieu påstår at hvis folket skal legitimere kunsten, må den forankres i folkets livssituasjon og gi en umiddelbar forståelse og nærhet til noe som er gjenkjennelig i deres eget liv (Bourdieu [1979]1995).

Hvis vi prøver å forankre Bourdieus påstander om forskjellene mellom eliten og folkets oppfattelse av forestillinger, til sportsfiske, kan man påstå at for elitens sportsfiskere ble veien fram til målet det viktigste, og ikke målet. Det var måten fisket ble praktisert på som ble fremhevet, og ikke hva praktiseringen ga av fisk. Praktiseringen av fisket ble for eliten en forestilling, hvor det viktigste var selve forestillingen, dens form og uttrykk – altså måten fisket ble utøvd på. Gjennom elitens påstander, kan vi få et inntrykk av at mange av de nye gruppene med fiskere knyttet forestillingen, eller praktiseringen av fisket til en form for rasjonalitet, hvor det var vel så viktig å fange fisk, som måten fisken ble fanget på. Målet, var derfor vel så viktig som veien fram til målet. Sportsfiske som et rent overskuddsfenomen var formet av prinsipper som for mange brøt med rasjonalitet og ekthet eller noe gjenkjennelig i deres egen kultur. Uten å kategorisere for mye, kan man likevel påstå at habitusformenes nærmest ble styrende for hvilke motiver som sportsfiskerne hadde for fisketuren og hvilke type utstyr de brukte.

Gjennom kildene ser vi at de elitistiske sportsfiskerne, på bakgrunn av det økende antallet av nye fiskere og nytt og effektivt utstyr, reagerte med å definere det riktige sportsfisket og sette de ulike sportsfiskeformene og sports-

fiskerne opp mot hver andre. Slik begynte de også å klassifisere seg selv og sitt fiske i forhold til de nye gruppene og deres måte å fiske på. Gjennom denne klassifiseringen med den gode smak som verktøy synliggjorde og opprettholdt eliten en kløft – en sosial og kulturell avstand, klassene imellom. Slik blir kildene og det som uttrykkes i dem også kanskje et resultat av et ønske om å distansere seg fra «massene» som del i en kamp om den legitime kultur.

Bourdieu hevder også at eliten ofte bruker uttrykksmåter som «sukkertøtt», «overfladisk», «lettvin» og «kvalmende» om typer kunst, musikk osv. som blir oppfattet som mindreverdige eller folkelige. Uttrykksmåtene hevder han benyttes i distanseringens tjeneste – en form for distanserende taktikk, og at deler av denne folkelige eller mindreverdige kulturen blir oppfattet å være et overtramp vis-à-vis elitens finkultur (Bourdieu [1979] 1995). Dette er i tråd med det vi ser i de etablerte sportsfiskernes forum. De britiskinspirerte sportsfiskernes karakteristikk av de nye gruppene av fiskere og deres måte å fiske på, ble som Bourdieu påpeker, en distanserende taktikk hvor målet var å bekreft sin sportslige overlegenhet og ta et oppgjør med en ny truende kultur, folkets smak, som de mente var en fornærmelse og et overtramp vis-à-vis det britiske sportsfiskeridealet. Mange av de nye fiskerne ble også en konkurrent ute langs vassdragene som skapte trengsel og stor beskatning på fiskebestandene. Gjennom å lese kildene skrevet av de elitistiske sportsfiskerne utløste de nye gruppene av sportsfiskere en kamp hos eliten for å bevare det verdige ved det sportslige, men også en kamp for å bevare ensomheten, eksklusiviteten og fiskebestandene.

Referanser

- Aas, Ø. (1996) *Recreational fishing in Norway from 1970-1993: trends and geographical variation*. I Fisheries Management and Ecology 3, 107-118.
- Birley, D. (1995) *Land of sport and glory. Sport and British society 1887-1910*. Manchester and New York.
- Bourdieu, P. (1995) *Distinksjonen. En sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo (1979).

- Breivik, G. (1978) *To tradisjoner I norsk friluftsliv*. Friluftsliv. Fra Fridtjof Nansen til våre dager. Oslo
- Bromley-Davenport, W. (1885) *Sport*. London.
- Buxton, A. (1946) *Fisherman Naturalist*. Collins, London.
- Böhler, B.J. (1957) *Ensomhetens gleder*. I Fiskesport nr. 8
- Danielsen, R., Dyrvik, S., Grønlie, T., Helle, K. & Hovland, E. (1991)(red.) *Grunntrekk i norsk historie. Fra vikingtid til våre dager*. Oslo.
- DVF (Direktoratet for vilt og ferskvannsfisk). 1983. *Befolkningens adgang til fiske. Berganutvalget*. Trondheim, 256 s.
- Engeseth, A. og Schultz, A.J. (1937) *Hvad er kasteslusk-sport i dag?* I Fiskesport nr. 2
- Heitkötter, N. (1957) *Den uskrevne lov*. I Fiskesport nr. 6
- Isachsen, R. (1938) *Litteratur*. I Fiskesport nr. 12
- L. L. (1938) *Fluefiske contra kasteslufiske eller: Hvad er en sportsfiske?* I Fiskesport nr. 1
- Hofstad, G. (1939) *Ørretens fiender*. I Fiskesport nr. 7
- Frykman, J. & Löfgren, O. (1994) *Det kultiverte mennesket*. [1979], Oslo.
- Fiskesport (1938) *Leder: Forslag til grunnsetninger for sportsfiskere*. I Fiskesport nr. 7
- Grey, V.E. (1967) *Fluefiskeri*. København (Dansk utgave av original utgitt 1899).
- Huitfeldt, F. (1898) *Ude med Bøsse og Fiskestang*, 2. Utg. Kristiania.
- Jahn, G. (1939) *Fiskekultur på Rørosvidda*. I Fiskesport nr. 10
- Klepp, A. (1993) *Den mangetydige fritiden*. I Klepp, A. & Thorsen, L.E. (red.): Den mangfoldige fritiden, Oslo.
- Londos, E. (1993) *Uppåt väggarna i svenska hem. En etnologisk studie av bildbruk*. Stockholm
- Lyngo, I.J. (1993) *Å komme bort fra byen til landlige omgivelser*. I Klepp, A. & Thorsen, L.E. (red.): Den mangfoldige fritiden, Oslo.
- Mostue, S. (1999) *Ut på landet og inn i skogene. Tilbaketrekningsidéer og natursyn i sportsfiskelitteraturen fra Izaak Walton til Ernest Hemingway*, hovedoppgave i idéhistorie, Universitetet i Oslo, våren 1999.
- Munsterhjelm, L. (1937) *Hvad er sportsfiske?* I Fiskesport nr. 11
- Ottesen, J. (1938) *Sportsfisker-etikette*. I Fiskesport nr. 2
- Repp, G. (2001) *Verdiar og ideal for dagens friluftsliv. Nansen som føredøme?* Oslo
- Richardson, H. (1993) *Norway the northern Playground. Et kulturanalytisk blikk på fjellfriluftslivet*. I Dugnad 4-1993. Volum 19
- Ritz, C. (1959) *A flyfisher's life. The art and mechanics of flyfishing*. London.
- Sæthre R. (1940) *Kasteslusknelser*, I Fiskesport nr. 5
- Søilen, E. (1995) *Sportsmenn i veideland*, Billingstad.
- Vasaasen, B.I. (2000) *Lordly sport of fishing. Det britiske sportsfisket som historisk fenomen i Norge ca. 1860-1914, med utgangspunkt i Stjørdalen, Aurland og Sand*, hovedoppgave i historie. Universitetet i Oslo, våren 2000.
- Vasaasen, J.O. (2006) «*Vær ekte sportsman i alt og ett!*». *En analyse av sportsfiskereliten i Norge fra ca. 1930 til ca. 1960*, hovedoppgave i etnologi, Universitetet i Oslo, våren 2006.
- Walton, I. (1653) *The Compleat Angler*. London
- Ytterborg, J. (1957) *Er vi for mange?* I Fiskesport nr. 6
- Aas, Ø. & Dervo, B.K. (2010) *Innlandsfisketurisme i Norge – muligheter og utfordringer*. I Veileder. – NINA Temahefte 43. 27 pp. Norsk institutt for naturforskning, Lillehammer